

RYSZARD KOZIOŁEK

Rektor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

 <https://orcid.org/0000-0002-8845-233X>

Institut Literaturoznawstwa, Uniwersytet Śląski

Nauka i lęk przed przyszłością

Rozmawialiśmy niedawno ze znajomym o tym, co 40 lat temu kierowało naszym wyborem szkoły średniej, a następnie kierunku studiów. Przy tej okazji opowiedział mi o swoim koledze ze szkoły podstawowej w Tarnowskich Górach, który tak mówił wówczas o swoich planach: „Idę do zawodówki, bo to tylko trzy lata nauki, potem do huty i za osiem lat będę emerytem”. Na moje pytające spojrzenie, jaka to praca daje tak szybko emeryturę, wyjaśnił mi, że jego kolega zamierzał zatrudnić się w Hucie Cynku „Miasteczko Śląskie”. I nie emeryturę, ale rentę miał na myśli, którą w wieku 25 lat miała mu zagwarantować praca w potwornie szkodliwych warunkach.

Niewiedza o spustoszeniu, jakie czynią w organizmie przede wszystkim cynk, ołów i kadm, tylko w części odpowiada za sztabacką lekkomyślność przyszłego, 25-letniego rencisty. On i jemu podobni to tzw. denialiści, przeczący długotrwałym, często niewidocznym skutkom degradacji środowiska. Eksponując krótkotrwałe i doraźne korzyści (miejsca pracy i ekonomiczne kompensacje utraty zdrowia), zarówno władza, jak i pracownicy oraz mieszkańcy zatrutowanych terenów sprzymierzają się w obronie tego, co pozbawia ich zdrowia oraz radykalnie skracca życie.

Wraz z epoką przemysłową człowiek uzupełnił biologiczne epidemie dziesiątkujące ludzkość od wieków. W darwinowskiej konkurencji gatunków jest on jedynym, który wytwarza oryginalne i nie-naturalne czynniki samozagła-

dy, pociągając za sobą całą przyrodę. Choroby cywilizacyjne, rabunkowa eksploatacja złóż, emisja efektów spalania paliw kopalnych, niszczenie kolejnych ekosystemów, postępująca zagłada gatunków zwierząt i roślin – to najbardziej spektakularne przejawy samodestrukcji człowieka. Zbieżność degradacji klimatu i środowiska naturalnego z epidemią Covid-19 uprzytamnia nam wyłączną odpowiedzialność ludzi za naturalne i cywilizacyjne przyczyny pogarszającego się stanu naszej planety i jej mieszkańców. Tym bardziej nikt i nic poza człowiekiem nie może podjąć pracy naprawy. Jak pisze Jean-Luc Nancy:

Dawniej pandemie uważano za kary boskie, w ogóle choroba przez bardzo długi czas była czymś spoza ciała społecznego. Obecnie większość chorób ma charakter endogeny, wywołują je nasze warunki życia, żywność i zatrucie środowiska¹.

Nasz niszczycielski wpływ nie kończy się wyłącznie na degradacji biologicznej, którą reprezentuje stan zdrowia pracowników zakładów produkujących toksyczne materiały oraz mieszkańców żyjących w ich sąsiedztwie. Anegdota o 25-letnim hutniku-renciście pokazuje, że prosty fakt zatrucia ołowiem rozprzestrzenia się na niepoliczony i niezbadany skutki, jakimi są: osłabienie operacyjnych zdolności umysłu, wykluczenie społeczne, zaburzone relacje międzypokoleniowe, rozbite struktury społeczne, dziedziczenie form życia opartych na pomocy socjalnej i wiele innych, niezbadanych konsekwencji. Coraz lepiej zdajemy sobie sprawę, że interwencja medyczna jest jedynie doraźnym środkiem pomocy w cierpieniu, rozwiązanie problemu zaś wymaga sojuszu wysiłków wielu dyscyplin naukowych i niestandardowych działań rządów:

Epidemia koronawirusa może być postrzegana jako asamblaż (potencjalnie) patogenego mechanizmu wirusowego, rolnictwa przemysłowego, szybkiego globalnego rozwoju gospodarczego, zwyczajów kulturowych, eksplozji komunikacji międzynarodowej itd. Epidemia to mieszanka, w której naturalne, gospodarcze i kulturowe procesy są ze sobą nieodłącznie związane².

¹ J.-L. Nancy: *Arcyludzki wirus*. Przeł. A. Dwulit. Wydawnictwo Ostrogi, Kraków 2021, s. 15.

² S. Žižek: *Pandemia! Covid-19 trzęsie światem*. Przeł. J. Maksymowicz-Hamann. Wydawnictwo Relacja, Warszawa 2020, s. 128.

Wobec skali zagrożenia i ogromnej pracy do wykonania łatwo ulec defetyzmowi i beznadziei. Zwłaszcza że – jak pisze Chantal Delsol – „jesteśmy obecnie zalewani narracją o katastrofie, która wykracza poza wszystkie podziały polityczne i stopniowo ujawnia główne wyzwanie, jakie stoi przed globalnym światem”³. Poczucie, że osiągnęliśmy punkt, z którego nie ma powrotu i zagłada jest nieunikniona, dotyka nawet naukowców, których kolejne, coraz bardziej precyzyjne diagnozy pozostają bez wpływu na decyzje polityczne. To niezwykle niebezpieczny społeczny stan wiedzy, kiedy faktyczność i obiektywność badań podlegają zaprzeczeniu, choć ich prawdziwości nie potrafimy podważyć. Zdaniem Ewy Bińczyk, powstaje w ten sposób rodzaj bezradności, owocujący brakiem decyzji, na które być może jest już za późno. „O tym, że tkwimy w stanie bezwładu i ośpienia, świadczą impas klimatyczny i brak zdecydowanych programów czy działań zaradczych wobec planetarnego kryzysu ekologicznego”⁴.

Dedykując Pani Doktor Jolancie Wadowskiej-Król numer specjalny czasopiśma „Narracje o Zagładzie”, widzimy w Jej osobie i dokonaniach wzorzec uczonego, którego gwałtownie dziś potrzebujemy. Mam na myśli naukowca, który dzięki wiedzy i rzetelności badawczej gruntownie i prawdziwie opisuje fragment rzeczywistości, zwłaszcza jej groźny dla człowieka wymiar. Równocześnie jednak nie zadowala się sukcesem naukowym, ale potrafi przekroczyć minimalizm poznawczy konkretnego badania i dostrzec w próbce badanej krwi złożone kompleksy czynników, które tę toksyczną substancję wprowadziły do ciała pojedynczego dziecka: działania władzy, procesy makroekonomiczne, brak podstawowej oświaty zdrowotnej, egoizm jednostkowy i familiarny, tradycyjne formy życia zawodowego oraz rodzinnego i inne. Chcę przez to powiedzieć, że w każdym prowadzonym w ten sposób naukowym opisie kryje się konsekwencja, jaką stanowi aktywna obecność naukowca w debacie publicznej.

Nie chodzi wyłącznie o publiczne głoszenie prawdy naukowej, ale o coś dużo więcej, mianowicie, o wytrącenie nas z marazmu i beznadziei, wywołanych świadomością skali zagrożeń. Wspaniałe i budujące efekty pracy Pani Doktor

³ Ch. Delsol: *Czas wyrzeczenia*. Przeł. G. Majcher. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2020, s. 185.

⁴ E. Bińczyk: *Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018, s. 274.

Wadowskiej-Król dowodzą, że to nauka jest naszą jedyną szansą odwrócenia zagłady; tej planetarnej, jak i tych lokalnych, dziejących się nieustannie, w Szopienicach, Miasteczku Śląskim i gdzie indziej. Osoba Laureatki jest wciele niem idei nauki jako kluczowego argumentu ludzkości w walce o przyszłość naszej planety. I najskuteczniejszym sposobem osłabienia lęku przed przyszłością.

Bibliografia

- Bińczyk E.: *Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018.
- Delsol Ch.: *Czas wyrzeczenia*. Przeł. G. Majcher. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2020.
- Nancy J.-L.: *Arcyludzki wirus*. Przeł. A. Dwulit. Wydawnictwo Ostrogi, Kraków 2021.
- Žižek S.: *Pandemia! Covid-19 trzęsie światem*. Przeł. J. Maksymowicz-Hamann. Wydawnictwo Relacja, Warszawa 2020.

RYSZARD KOZIOŁEK – prof. dr hab., literaturoznawca, eseista, profesor w Instytucie Literaturoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego. Rektor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w kadencji 2020–2024, dyrektor generalny Śląskiego Festiwalu Nauki KATOWICE. W 2010 roku otrzymał Nagrodę Literacką Gdynia w kategorii „Eseistyka” za książkę *Ciała Sienkiewicza. Studia o płci i przemocy*. Członek jury Nagrody Literackiej Nike w latach 2012–2015. W 2016 roku uhonorowany Śląskim Wawrzynem Literackim. W 2017 roku otrzymał Nagrodę im. Kazimierza Wyki za wybitne osiągnięcia w dziedzinie eseistyki oraz krytyki literackiej i artystycznej.

Uchwała nr 39
Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
z dnia 29 września 2020 r.
w sprawie wszczęcia procedury nadania tytułu
doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
Pani Jolancie Wadowskiej-Król

Na podstawie § 197 ust. 2 statutu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, na wniosek Rektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Senat uchwała co następuje:

§ 1

Senat Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach wszczyna procedurę nadania tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach Pani Jolancie Wadowskiej-Król.

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Rektor

Prof. dr hab. Ryszard Koziołek

Uchwała nr 40
Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
z dnia 29 września 2020 r.
w sprawie wyznaczenia promotora w przewodzie o nadanie tytułu
doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
Pani Jolancie Wadowskiej-Król

Na podstawie § 197 ust. 2 i 3 statutu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, na wniosek Rektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Senat uchwala co następuje:

§ 1

Na promotora w przewodzie o nadanie tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach Pani Jolancie Wadowskiej-Król, wyznacza się dr hab. Irenę Lipowicz, prof. UKSW.

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Rektor

Prof. dr hab. Ryszard Koziołek

Uchwała nr 50
Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
z dnia 27 października 2020 r.
w sprawie powołania recenzentów w przewodzie o nadanie tytułu doktora *honoris causa*
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
Pani Jolancie Wadowskiej-Król

Na podstawie § 197 ust. 2 i 3 statutu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, na wniosek Rektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Senat uchwała co następuje:

§ 1

Na recenzentów w przewodzie o nadanie tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach Pani Jolancie Wadowskiej-Król powołuje się:

1. prof. dr. hab. n. med. Grzegorza Opalę;
2. prof. dr. hab. n. med. Mieczysławę Czerwionkę-Szaflarską;
3. prof. dr. hab. Michała Daszykowskiego;
4. prof. dr. hab. n. med. Tomasza Szczepańskiego.

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Rektor

Prof. dr hab. Ryszard Koziołek

Uchwała nr 98
Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
z dnia 27 kwietnia 2021 r.
w sprawie nadania tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
Pani Jolancie Wadowskiej-Król

Na podstawie § 197 ust. 1 statutu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Senat uchwała co następuje:

§ 1

Senat Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nadaje tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach Pani Jolancie Wadowskiej-Król.

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Rektor

Prof. dr hab. Ryszard Koziołek